

PLÁCIDO CASTRO E A PRENSA DA SÚA ÉPOCA

Luís Álvarez Pousa
Xornalista e director de *Tempos Novos*

DOI: 10.17075/vipc.2020.004

As fontes das que se valen os estudosos de Plácido Castro para descubriren a quen, sen ningunha dúbida, pode ser considerado unha das figuras máis singulares do galeguismo republicano teñen maioritariamente na súa prosa xornalística a súa principal localización. Sendo isto así, calquera achega que os expertos fagan ao seu pensamento político (ao seu ideario ligado aos valores da democracia, o liberalismo e a identidade), ao universalismo e a canto fai del un activo intanxible no discurso e na acción política do galeguismo e do nacionalismo ten forzosamente que explicitar o contido dun mollo de textos publicados entre 1927 e 1967 nunha ducia de publicacións.

Velaí polo que, sobre a relación de Plácido Castro coa prensa neses corenta longos e produtivos anos da súa vida pública, optei non tanto por describir e analizar eses contidos, como por facer ver:

- a) o estado da comunicación/prensa de masas e/ou de tendencia (indispensable para a difusión do ideario galeguista e/ou nacionalista que desde o último cuarto do século XIX loitaba por facerse notar en Galicia);
- b) a relativa eficacia da cruzada divulgadora á que se entregaron os principais protagonistas do galeguismo e/ou nacionalismo histórico —a *intelligentsia* galeguista— por mor precisamente das dificultades de poder dispoñer dos medios que a farían social e politicamente operativa;
- c) o que non impide que valoremos o heroico esforzo de cantos, como é o caso de Plácido Castro, deixaron testemuño dun movemento cívico, político e cultural, baseado nos valores de democracia e identidade. Especialmente no seu caso, por se tratar dun extraordinario embaixador da causa galega e dun finísimo e culto analista que soubo mirar o mundo desde nós (o seu universalismo integrador).

No modelo que demos en chamar *Sociedade de Cultura e Comunicación de Masas* (provocado polos procesos industrializadores) é fundamental o papel vertebrador —político e simbólico— e organizador —social e cultural— da prensa moderna. Nesa dupla función socializadora e política é onde recoñecemos e asumimos que a prensa non só entrega a información que reduce o nivel de incerteza sobre a realidade, senón que tamén *produce* realidade. E aínda máis: na medida en que proporciona referentes, sentidos e significados que son comúns á sociedade en que asenta e ten incidencia, produce ou coproduce *identidade*.

Esa tripla función *socializadora, política e identitaria* que lle apoñemos á prensa moderna sufriu historicamente en Galicia unhas fortísimas limitacións, derivadas das súas propias dependencias estruturais e tamén de factores (sociais, políticos, económicos e culturais) que a viñeron condicionando desde fóra. Quedamos á marxe da revolución industrial que se xerou e desenvolveu no seu momento en Europa, e tardamos en acadar os mínimos niveis educativos ou de alfabetización, por unha banda, e os mínimos de asentamento urbano, pola outra; en definitiva, de case todo o que favorecía nos países do noso contorno europeo, e aínda que máis serodiamente tamén noutros territorios de España, a conformación dunha sociedade e dunha cultura de masas, o caldo de cultivo necesario para que a súa prensa tamén o fose.

Foron numerosas as cabeceiras que se contabilizan nun percorrido que visualiza todo o que o século XIX e o primeiro terzo do século XX deron de si nese terreo. Botando man dos estudos que se fixeron ata agora para avaliar a súa importancia, quérese dicir a súa capacidade para exercer esa tripla función socializadora, política e identitaria, a conclusión á que un chega non é precisamente a mesma que a que podemos tirar dos estudos realizados sobre a prensa de Cataluña ou Madrid nese tempo histórico. O que digo vale tanto para a *prensa ideolóxica* da que participan as máis variadas tendencias políticas e partidarias, coma para a prensa que máis abertamente asume o ideario dos sucesivos movementos galeguistas e/ou nacionalistas.

Esta prensa de tendencia galeguista e/ou nacionalista sempre ocupou postos moi baixos na clasificación de publicacións periódicas: non só no *período neoprovincialista*, por mor da deficiente consistencia desta primeira forma do galeguismo político, que ademais se mantivo subordinado ideoloxicamente ao liberalismo español de esquerdas; tamén durante o *período rexionalista*, no que, pese a que medra en número de cabeceiras (32 en total, iso si, sempre minoritarias e de periodicidade non diaria), rebaixa a súa participación no conxunto de toda a prensa —liberal, conservadora, tradicionalista/católica, republicana, socialista, anarquista, agrarista e outras moitas de tendencia non coñecida (804 en total)¹. E aínda que coa transformación do rexionalismo en nacionalismo incrementa e cualifica a súa presenza pública nese tempo que vai de 1916 a 1931, non por iso acurta as distancias coa outra prensa comercial (*La Voz de Galicia, La Región* etc., as que na súa maioría aínda perduran hoxe en día) e tamén coa que se diversifica en tendencias, ao non progresar coma os demais no importantísimo e decisivo formato dos *xornais* (prensa de aparición diaria). Era na súa práctica totalidade prensa de periodicidade semanal, quincenal, mensual...

En realidade, a prensa de tendencia rexionalista e nacionalista que chegou a ter certo peso redúcese na práctica a dúas cabeceiras que, aínda tendo en común ese carácter ou esa tendencia, responden a dous modelos de moi diferente textura comunicacional e profesional.

A primeira desas dúas cabeceiras que tiveron máis peso é *A Nosa Terra* (que nacera en 1907 como voceiro dos solidarios, que entre 1916 e 1932 foi o idearium das Irmandades da Fala, e pasou a ser o órgano oficial do Partido Galeguista (PG) durante os anos da República). Tivo efectivamente certo peso entre cantos alimentaban ese ideario nesa etapa tan decisiva como convulsa, pero sen conseguir saír nunca dese círculo social de elite. Esta limitación expansiva fixoa constantemente debedora do voluntarismo de cantos sucesivamente

¹ Beramendi, J. (2002): «Prensa y galleguismo político, 1840-2000», en Almuíña, C. / E. Sotillos, *Del periódico a la Sociedad de la Información*, Madrid, España Nuevo Milenio.

ían tendo protagonismo ou influencia no movemento galeguista. De aí que tamén sufrira as consecuencias da escisión que obriga a Antón Villar Ponte a dimitir como director en 1922, responsabilidade que asumirá entón Víctor Casas. Que non estivese sustentado por unha organización política —as Irmandades nunca estiveron estruturadas como partido— e buscarse só lectores dese círculo de intelectuais e ideólogos da pluma e da nación viable provocaron na vida desta publicación fortes oscilacións nas diferentes fases polas que pasou.

A escaseza de recursos económicos e de lectores, as diferenzas ideolóxicas no movemento que lle daba apoio así como as circunstancias políticas que convulsionaron a época e con ela o sistema comunicacional no que se proxectaba motivaron que *A Nosa Terra* se vise obrigada a mudar de periodicidade en varias ocasións. Foi decenal ata febreiro de 1921, quincenal ata 1925 e mensual desde esa data ata que de ser prensa de tendencia pasa a ser prensa de partido, sometida durante todo ese tramo aos rigores da ditadura primorriverista.

A segunda das cabeceiras ás que me referín é a que se corresponde co diario *Galicia* (1922-26), un proxecto dirixido en Vigo por Valentín Paz-Andrade, de vital transcendencia no proceso modernizador da prensa —nos niveis de profesionalización, nos contidos e na utilización dos xéneros informativos— e, polo mesmo, no proceso modernizador do país. Aínda que de maneira experimental, porque a súa curta vida impediu que se asentase como tal, danse nesa cabeceira os elementos que identifican o modelo dunha *prensa de masas*. Todas esas características estruturais e profesionais diferencian de *A Nosa Terra*, que ata a súa etapa de refundación nos anos setenta nunca deixou de exercer exclusivamente como prensa ideolóxica.

O diario vigués non desmereceu en nada do que ofrecía a prensa de información xeral, autodenominada independente pero en realidade moi escorada e sometida a fidelidades de partido ou de institucións como a da Igrexa católica. Tampouco na comparativa entre as diferentes tiradas, pois que se sostivo nos doce mil exemplares, por enriba de *El Ideal Gallego* (10 000), *El Noroeste* (6200) ou *Diario de Pontevedra* (800), entre outros que contaban con cifras semellantes.

A Nosa Terra, en cambio, acomodouse ao que é habitual en publicacións parecidas que non deron o salto entre as elites ás que se deben e o público heteroxéneo que alimenta a prensa de empresa, informativa e de masas. Nunca pasou por iso dos 2000 exemplares. Cousa ben distinta é se a comparanza entre a prensa que demos en chamar de tendencia galeguista e/ou nacionalista e a comercial ou mesmo a de tendencias varias a levamos a cabo en termos absolutos, porque a desproporción numérica é enorme.

Unha terceira cabeceira, *Heraldo Gallego* (Ourense, 1930-36), que pasaba por ser o portavoz oficioso da dereita galeguista, cuxos membros decidiran escindir-se do PG que escoraba á esquerda por necesidade, non chegaría a ter influencia territorial, malia que algúns dos seus animadores, como Vicente Risco, formasen parte xa do equipo de intelectuais de máis sona no país.

1. A DEBILIDADE ESTRUCTURAL E PRESENCIAL DA PRENSA GALEGUISTA

No deficitario estadio sociocomunicacional que veño describindo, dificilmente a prensa galega, en xeral, e a de tendencia galeguista, en particular, puideron exercer o poder de mediación e de propulsión que se permitiría e acadaría a prensa en sociedades máis avanzadas, no momento en que as elites máis concienciadas proxectan estratexias para encarar o proceso de transformación dunha identidade étnica ou cultural en identidade nacional. Unha mágoa, porque é nos momentos máis tensos e conflictivos dunha colectividade, como o é ese proceso, onde o papel dos medios adquire unha importancia decisiva, tal e como se constatou noutros escenarios en que a sociedade de cultura e comunicación de masas está moito máis desenvolvida.

Nin sequera durante os anos da II República, que tanta efervescencia política provocara, unha vez recuperada a liberdade de información e de prensa que a ditadura de Primo de Rivera mantivera rixidamente controlada. *A prensa de*

empresa ou comercial e a de *tendencia non galeguista* ou nacionalista, con ou sen partido detrás, non fan do feito galego un obxectivo estratéxico como a esas alturas sucedía con ese mesmo tipo de prensa en Cataluña. Pola contra, a máis comercial amosa desafecto, e a de tendencia non esconde a súa hostilidade contra os actores políticos e sociais máis identificados coa idea de Galicia como centro estratéxico de referencia e afirmación política, e de entre eles a prensa na que se expresan e manifestan ese ideario. Xa viña de atrás, pero incrementábase esa hostilidade nas polémicas que as hemerotecas gardan coma ouro en pano. Foron soadas por exemplo as que o diario católico *El Ideal Gallego* provocou continuamente con *A Nosa Terra*, e non menos duras son as que lanzan con idéntico obxectivo os proliberais *El Orzán* e *La Voz de Galicia*, ou o conservador *Faro de Vigo*, neste caso con menor insistencia, talvez por mor da escasa forza que tiña o galeguismo nesa cidade do sur.

En xeral, a prensa de dereita e centro-dereita é visceral en contra das ideas e proxectos que reforzarían a identidade comunitaria de Galicia, e en contra das publicacións que as coproducen e difunden. Unha actitude que comparte, aínda que con menos carga de visceralismo, a prensa socialista, comunista e anarquista, que acusan o nacionalismo e a prensa que se fai eco del de burgués e mesmo de reaccionario. Nestes últimos casos ata que o Partido Galeguista entra na Fronte Popular en 1935, tolerándoo a partir dese momento e compartindo con el e cos medios galeguistas a defensa do Estatuto de autonomía.

Todo o contrario do que sucedía a esas alturas en Cataluña, onde a prensa no seu conxunto, e non só a «catalanista», converxeu na vontade identitaria que unha sociedade renovada e moderna, e unha sociedade civil moi activa, se encargaron de facer visible. Segundo os estudosos destes procesos, toda a prensa catalá se converteu canda a intelectualidade na punta de lanza que lle habería de dar presenza a unha ideoloxía nacionalitaria, que lle dá consistencia á identidade nacional de Cataluña. Coa lingua como un dos seus elementos básicos.

A proba da debilidade estrutural e presencial desa prensa galeguista e/ou nacionalista podemos calibrala no feito de os seus líderes ter que buscar publicacións

doutras tendencias ideolóxicas nas que dar a coñecer as súas ideas e proxectos. Sobre todo despois da abrupta desaparición —víctima da ditadura primorriverista— do *Galicia*, no que confluíran todos. Chegan con esa orfandade á II República. Co *Galicia* pechado e con *A Nosa Terra* desactivada cara a fóra (daquela xa era o voceiro oficial do Partido Galeguista), os ideólogos e propagadores do galeguismo político e cultural, ou do nacionalismo, unicamente atoparon:

- boa receptividade no coruñés *El Noroeste*, que dirixía en 1933 Roberto Blanco Torres;
- máis ben pouca no ourensán e agrarista *La Zarpa*, o xornal fundado e dirixido polo crego Basilio Álvarez, no que se advirte daquela e a respecto da súa primeira época (tendo como redactor a Blanco Torres) un retroceso na súa liña progresista e galeguista;
- e inicialmente en *El Pueblo Gallego* (fundado en 1924). Digo inicialmente porque, se ben o seu propietario e director, o liberal republicano Manuel Portela Valladares, socorreu os líderes do galeguismo e do nacionalismo prestándolles espazo nas súas páxinas de opinión para a exposición das súas ideas e proxectos, entre eles o da defensa a prol do Estatuto de autonomía, do que ese xornal foi tamén un abandeirado, acabou cortando con eles desde o momento en que, por ambición política, acomodou a súa liña editorial ás estratexias político/partidarias do poder central, e mesmo chegou a ser nomeado en 1935 presidente do Consello de Ministros.

Nesa situación de indixencia comunicacional, nunca tan orfos de prensa e de comunicación co pobo estiveron os vellos galeguistas, agora nacionalistas; xustocando todo o ideario que trasladaran a través de *A Nosa Terra* (a idea de territorio con esa dimensión total que se expresa no concepto de Terra, a fundamentación histórica ou a indisociabilidade da historia e da nación, a lingua como factor de comunicación pero tamén de identificación) estaba a punto de ter unha estruturación político/xurídica no Estatuto de autonomía. Ese fora o discurso co que os homes de ideas, a *intelligentia galeguista*, se esforzaron en suplir os déficits de conciencia identitaria que, por razóns socioculturais e políticas, amosou durante anos a sociedade galega no seu conxunto.

Para valorarmos o significado desa orfandade, quero traer a colación o que os teóricos do nacionalismo —un deles, Deutsch— achegaron a respecto do que para a formación da nación (o tránsito desde a etnia cultural á nación) comportan non só determinadas precondicións políticas, senón tamén determinadas precondicións sociais, como a da comunicación. Os medios de comunicación estarán, así, entre os mecanismos sociais de produción, reprodución e cambio, contribuíndo de maneira decisiva e necesaria, e actualmente de maneira imprescindible, á conversión das identidades colectivas étnicas en identidades colectivas nacionais.

O citado Deutsch, entre outros, concédelles aos medios nese proceso de conversión da identidade colectiva étnica en identidade colectiva nacional igual causalidade que a que lle concede á mobilización social. Aducen, en consecuencia, que a modernización que comportan ambas as dúas causalidades avivará a conciencia cultural diferencial dos grupos intraestatais. Acabaremos concluíndo que aquelas realidades étnicas que contan cunha meirande densidade de redes de comunicación son as que resultan máis susceptibles de propiciaren ese tipo de procesos nacionalitarios.

E coinciden, ademais, eses teóricos en que as bases ideolóxicas que sustentan esa converxencia de estratexias e vontades compartidas a prol da nación viable han de estar configuradas pola *intelligentia* —sinteticémola nos homes e mulleres de ideas—, que será a que proxecte como doutrina policéntrica² o tránsito da identidade prenatal á identidade nacional na súa dimensión social, política, cultural e institucional.

Intelligentsia e nacionalismo relaciónanse na medida en que aquela é o instrumento que fai posible a configuración, organización e distribución do contido nacionalista; a que fai posible a existencia dunha conciencia nacional, que uns e outros entenden como un conxunto de percepcións, sentimentos e aspiracións

² Kohn, H. (1949): *Historia del nacionalismo*, México, FCE, 27-28.

compartidos por un grupo de persoas respecto da súa nación. A ideoloxía nacionalista xorde a partir da *intelligentia* e posteriormente é asumida e aceptada polo pobo³.

Cando esa conciencia se dá na periferia, acaba manifestándose incompatible coa idea do Estado/nación, e en consecuencia tende a singularizarse e a esixir unha descentralización efectiva do poder, que non poderá ser meramente territorial, porque tamén se expresa con razóns políticas que lle afectan á propia lexitimidade do Estado. O *feito nacional* devén en *cuestión nacional* no ámbito da conciencia cando nun mesmo territorio dous ou máis nacionalismos —que son expresión dunha idea de nación e dun poder nacional— disputan o dereito a administrar a identidade colectiva.

Con éxito para un ou para o outro na medida en que a mobilización social, por unha parte, e a estratexia comunicacional, pola outra, conflúan a prol dun ou a prol do outro. Neste noso caso de Galicia, esas dúas grandes precondicións nunca foron o suficientemente consistentes e operativas como para inducir e provocar esa transición cara a un autogoberno de nación, que estivo sempre, con maior ou menor tensión segundo as épocas, no ideario dos movementos galeguistas, e da *intelligentsia* que lles veu dando alento e significado. Dígoos sen restarlles nin un chisco de valor ao heroísmo de cantos, como é o caso de Plácido Castro, participaron nesa cívica cruzada.

O golpe militar do 36 truncou o percorrido da *prensa de ideario republicano, galeguista e autonomista*. As publicacións destas tendencias levaron na súa práctica totalidade o mesmo camiño que os partidos políticos e os sindicatos obreiros, todos eles ilegalizados. *El Pueblo Gallego* é un dos diarios que o réxime franquista considera *botín de guerra*, polo que foi incautado e pasou a formar parte da Cadena de Prensa del Movimiento, controlada inicialmente polos

³ Naím, T. (1979): *Los nuevos nacionalismos en Europa*, Península, Barcelona, 103-104.

falanxistas⁴. A outra prensa —os diarios de empresa, que eran os que levaban a batuta en lectores e rendibilidade comercial— púxose do lado dos sublevados e someteuse sen reparos á xurisdición militar, primeiro, e á normativa de signo totalitario que impón a Lei de prensa de 1938, despois.

A lexislación atribuíalle ao Estado a organización, vixilancia e control de toda a prensa, e en concreto: regular o número e extensión das publicacións periódicas —o que provocou a caída inmediata das non adscritas ao bando dos vencedores—, intervir na designación do persoal directivo dos periódicos, regular a profesión periodística creando un rexistro oficial no que os xornalistas estaban obrigados a inscribirse así como controlar os contidos informativos e de opinión, aplicándolles a censura e o aparato sancionador, que ía desde a multa á incautación, pasando pola destitución do director.

Nos anos 50 e 60, o galeguismo cultural e o nacionalismo político tentaron acceder a outras palestras mediáticas —minoritarias, de elite— para saíren da forzosa clandestinidade política e intelectual. Tiñan dificultades na prensa convencional. Porque estaba moi lonxe das súas ideas e angueiras, e porque debían coidarse de publicar informacións ou artigos que non cadrasen co *san rexionalismo*, o que na práctica supuña someter a corentena informativa feitos e manifestacións locais que fosen susceptibles de ser interpretados en clave galega, o que de feito colocaba a lingua na marxinalidade.

Subliñarei catro destas publicacións alternativas nas que os galeguistas de sempre e os novos nacionalistas verteron as súas ideas en artigos e ensaios, nalgúns casos mesmo provocaron problemas coa censura. Por unha banda, a *Revista de Economía de Galicia e Grial* (literatura e pensamento, acollendo esta última a tradución ao galego que Plácido Castro fixo das *Rubáiyát*, a obra de Omar

⁴ A Lei de prensa e imprenta de 1966 (ou Lei Fraga) non modificou o status das 39 cabeceiras que integraban a Cadena. En 1977, xa na Transición, pasaron a integrarse no organismo autónomo Medios de Comunicación Social del Estado. Dous anos despois, *El Pueblo Gallego* pechou por non rendible. O Goberno socialista vendeulle as cabeceiras que aínda quedaban a empresarios do sector.

Kháyyám, e, no mesmo ano da súa morte, un ensaio sobre W. B. Yeats), ambas as dúas creadas, e non sen dificultades, pola editorial Galaxia pouco despois da súa fundación (1950). Pola outra, as revistas *Galicia Emigrante* e *Vieiros*, que dirixían en Bos Aires e México, respectivamente, os intelectuais exiliados Luís Seoane e Carlos Velo/Delgado Gurriarán/Luís Soto. No interior tamén puideron acceder ao xornal compostelán *La Noche* na tempada en que o dirixía Raimundo García Domínguez (*Borobó*). A chamada Lei Fraga (1966), da que tanto se xactaba o exministro de Franco e futuro presidente do Goberno autonómico de Galicia (paradoxos dunha transición pactada), aparentaba o que o seu artigo 2 mataba a traizón (multas, secuestros, peches forzados...).

2. PLÁCIDO CASTRO: O DISCURSO XORNALÍSTICO

Plácido Castro pertence a esa xeración de intelectuais e políticos galegos que conciben e fan uso da prensa como un dos principais activos para a creación de conciencia cidadá. Decatáranse de que a prensa é un actor social imprescindible para asentar en Galicia aquelas alternativas ideolóxico/políticas que confluían, non sen tensións, na Europa de entreguerras. Coincide, ademais, cos anos en que os xornais afrontan unha fonda e transcendental reconversión industrial e, conseguintemente, profesional das súas estruturas, urxidos sen dúbida polos cambios sociais e culturais que van experimentando os públicos; consolídase, así, a prensa de masas.

Séntense apurados pola sucesión de acontecementos e, auxiliándose dos novos mecanismos de transmisión, fan da prensa un obxectivo prioritario. Desbotada a prensa de empresa, que lles era adversa, tentaron establecer lazos en cabeceiras de vocación política, como *El Orzán*, *La Zarpa*, *Galicia*, *El Pueblo Gallego* ou *El País*, e, por suposto, na prensa de ideario, que foi por exemplo *A Nosa Terra*, que alimenta o modelo de xornalismo ideolóxico co que arrancara o século XX. Ocupan esas e outras cabeceiras de menor entidade posicións nas que

se autoafirman sucesivamente en Galicia o agrarismo (por caso, *La Zarpa*), o nacionalismo (como *Galicia*) e o republicanismo (por exemplo, *El Pueblo Gallego* ou *El País*).

Esa xeración conquista os espazos xornalísticos, ora desde dentro das redaccións (un Blanco Torres ou un Xohán Carballeira, entre outros), ora desde a condición de colaboradores, como é o caso de Plácido Castro desde que en 1927 decide participar nesa estratexia de propulsión cívica. Os índices de urbanización e alfabetización seguían sendo moi baixos, pero avanzaban, o que lle daba azos aos que, coma el, estimaban que sobre eses vimbios era posible afianzar un proxecto político, liberal e progresista no país. Para o que era preciso, antes de nada, tomar conciencia desa realidade en construción. Cara a dentro e cara a fóra.

Os galeguistas do primeiro nacionalismo galego que xorde arredor das Irmandades da Fala, nomeadamente un dos seus apoios máis sólidos, Antón Villar Ponte, atoparon en Plácido Castro un lúcido e culto propagador de ideas e un razoablemente ácido fustrigador do centralismo desnaturalizador, pero tamén quen posuía a visión máis aguda sobre a necesidade que tiña de lexitimarse, e con el Galicia, no ámbito xeopolítico europeo e, andando o tempo, a ambas as bandas do Atlántico. Estaba entre os mellores embaixadores para esa dobre función, tal como se pode comprobar tanto nas que el mesmo denomina *crónicas* coma nos artigos ensaísticos que iría publicando en *El Pueblo Gallego* e puntualmente no *Informaciones* de Madrid, así como nas publicacións do PG *A Nosa Terra e Ser*, primeiramente desde Gran Bretaña, país onde viviu os seus anos de formación básica e universitaria, e despois en Galicia, á que volveu en 1930 e na que permaneceu entregado na acción política do galeguismo ata o levantamento golpista do 36.

Sábese que forma parte da *intelligentia* que no seu país, na nación que no ano 1933 e grazas ao seu traballo de mediación no nome do PG foi recoñecida como tal no IX Congreso de Nacionalidades Europeas realizado en Berna, tenta facer realidade o proceso de conversión da identidade colectiva étnica en identidade colectiva nacional, e introduce no discurso do nacionalismo, con sorprendente

orixinalidade, unha argumentación de espello cóncavo (comparativa, coa imaxe de Irlanda, sempre presente). Irlanda e Gran Bretaña ofrecen para el o mellor modelo para comprender que un país pequeno con identidade pode singularizarse no mundo, enriquecendo así o patrimonio común universal. E artella ese pensamento sobre dous elementos esenciais e inseparables, aos que tamén fará mención Castelao: a saudade e o celtismo (forza cultural que, segundo subscribiu Plácido, lle ha servir de complemento ao nacionalismo), do que deduce ademais a necesidade de que Galicia conte cunha ben deseñada política exterior (que el mesmo acabaría concretando para o PG, sen posibilidades de poñela en práctica, nas vésperas da Guerra Civil: fraternidade ibérica con vascos e catalás, intensificación das relacións cos pobos e cultura portuguesa de ambos os dous lados do Atlántico, estreitamento dos lazos que nos unen ás terras célticas de Europa, segundo Xulio Ríos). Velaí polo que ten no nacionalismo irlandés (o daquela época, naturalmente), e non no nacionalismo catalán, o modelo de referencia para o nacionalismo galego.

Foi este un fío discursivo co que desenvolve —por capítulos/artigos e non en libro ensaístico— as liñas fundamentais do seu pensamento político. Faino antes da súa condena e inhabilitación en *El Pueblo Gallego* e *A Nosa Terra*, e verase obrigado a buscar outros soportes xornalísticos fóra, cando xa asentou o franquismo e decide exiliarse en 1949, primeiramente en Estoril (Portugal) e posteriormente en Londres. Velaí os artigos publicados no portugués *O Jornal de Notícias* (Porto), no que consegue manter a sección «Aquí Londres», aproveitando a mediación dos contactos que conseguira durante a súa estadía en Portugal; no bonaerense *El Correo de Galicia* e na revista da diáspora *Céltiga*, así como en *La Nación* (o diario arxentino dos Mitre, no que colaboraba Eduardo Blanco-Amor) (o mediador?). É neste xornal bonaerense onde expresa de maneira máis directa a súa «Justificación del nacionalismo»: «Galicia es más que una división geográfica y tiene elementos materiales y sentimentales para ser una nación. El sentimiento patriótico es más patente y perdurable que las razones materiales y económicas».

Iso si, sen romper en ningún momento co seu reivindicado liberalismo ideolóxico. Nunca asumirá como desencadeante da singularidade nacional de Galicia a súa independencia ou secesión. En troques, si que defenderá o sentido da independencia de cada individuo, e niso sitúa o fundamento do liberalismo. Máis aínda, como pon de manifesto nun artigo de *A Nosa Terra*, en 1931, identifica o ser galego con ser liberal: «E así opinamos que o espírito galego foi sempre tan fondamente liberal, que incluso por tradicionalismo ten que ser liberal o galeguismo». Non temos noticia de como o sector máis esquerdista do galeguismo, e máis en concreto falando de prensa e xornalistas desa tendencia, un Blanco Torres, recibirían ese discurso. A única polémica interna que se coñece é a que mantivo Plácido Castro con Johan Carballeira a propósito da lingua galega, e do cosmopolitismo que o xornalista asumía como inevitable, o que puña en risco a singularidade do idioma de Galicia.

Durante os anos 40 seguiu mantendo Plácido Castro desde Londres o seu discurso xornalístico co ton político/divulgativo dos seus primeiros anos como colaborador/articulista/cronista. Fará un seguimento moi exhaustivo da evolución política de Gran Bretaña, e especialmente da confrontación entre laboristas e conservadores. Recollo de João Conde Veiga as características que descobre na análise das prosas, ou crónicas, que publica en *O Jornal de Notícias* entre 1949 e 1950 e nas que achega o seu punto de vista sobre a vida inglesa: profunda admiración pola democracia, rexeitamento dos extremismos que poden ser admitidos nunha democracia, entusiasmo polos resultados da práctica democrática en contraste coas noticias que lle chegan desde España e Galicia, a secreta esperanza de que os resultados democráticos observados en Gran Bretaña poidan ser unha realidade na España que recoñeza a diversidade ou singularidade de Galicia, unha clara intención de provocar o debate (social, político, cultural) entre os seus lectores.

Esas crónicas interpretativas daránlle a oportunidade de volver sobre algunhas das súas ben testemuñadas referencias ideolóxicas, sempre tinguidas de humanismo. Por exemplo, contra a pena de morte. Ou o camiño utópico dunha socie-

dade sen clases. Ou a condena expresa da politización da ciencia. Ou o tema da unidade, tendo como referente o modelo posbélico representado pola Commonwealth. Aproveitaba as alocucións do programa da BBC no que traballou durante seis anos como redactor e como locutor —o primeiro programa radiofónico en galego e no exterior, acordado nunha reunión realizada en Vigo (anos 50) co director da emisora, Mr. Hills, na que participaron Del Riego, Paz-Andrade, Carlos Maside, os irmáns Álvarez Blázquez e o propio Plácido Castro— para que, unha vez traducidos do galego ao portugués, se publicasen no diario de Porto, en *La Nación* e en *Galicia Emigrante*.

A volta definitiva a Galicia. Cando lle levantan a inhabilitación, regresa e vive aquí, en Cambados. Traballa no Instituto Laboral de Vilagarcía, onde exerce como profesor de inglés. E colabora de novo, pero xa noutro ton e con temas máis culturais, sociais e costumistas, no *Diario de Pontevedra*, no incautado *El Pueblo Gallego* e, sobre todo, no *Faro de Vigo* (a primeira cabeceira de empresa, prensa comercial, que lle deu unha oportunidade, seguramente da man de Cunqueiro, o director, que mantiña nel a súa célebre sección diaria, «El Envés», coa que ás veces interaccionaba Plácido Castro para argallar os seus textos, agora si, máis literarios e culturais, mesmo costumistas). Todo o demais era clandestino.